

Mr. RENATA FOX

Fakultet za pomorstvo i saobraćaj
Rijeka, Studentska 2

Obrazovanje u prometu

Pregledni članak

UDK: 654.028.2=3:656.025.4

Primljeno: 26.02.1992.

Prihvaćeno: 08.03.1993.

NEKE POSEBNOSTI NJEMAČKOG JEZIKA GLEDE MEĐUNARODNOG PROMETA ROBOM I ŠPEDICIJE KAO JEZIKA STRUKE

SAŽETAK

Na korpusu njemačkih stručnih tekstova (stručna literatura, periodika, poslovna pisma) iz područja međunarodnog prometa robom i špedicije obavljena je analiza jezika struke. JŠ se na leksičkoj, sintaktičkoj i tekstualnoj razini u velikoj mjeri uklapa u opće postavke jezika struke. Pokazuje međutim i određene specifičnosti: on je kombinacija više stručnih žargona - prava, državne administracije, tehnike, komercijalnog, financijskog i bankarskog poslovanja. Intenzivno je prisutan i leksički element engleskog jezika. U nastavnom procesu te specifičnosti upravo nameću potrebu za oslanjanjem na stručnu literaturu, izvanlingvističko znanje studenata kao i njihovo poznavanje ostalih stranih jezika.

UVOD

Nakana je ovog rada - određivanje nekih općih značajki njemačkog jezika glede međunarodnog prometa robom i špedicije leksički, sintaktički i tekstualno; u kojoj se mjeri on uklapa u spoznaje o jezicima struke, ima li odstupanja i kakvih, te koje su njegove osobite značajke. Svaki jezik struke posjeduje stanovitu ekskluzivnost (Fachchinesisch) i često je nerazumljiv za outsiders. On može biti i čimbenik društvenog prestiža; sociološki gledano, status stručnjaka usko je povezan s komunikativnom kompetencijom u struci. Većina jezika struke izrazito je nadregionalna. To se odnosi i na jezik prometa robom i prometne tehnike¹.

1. RAZINE JEZIKA MEĐUNARODNOG PROMETA ROBOM I ŠPEDICIJE (JŠ)

1.1. Leksička razina

Najočitija značajka jezika struke je upravo rječnik (vokabular). Time i možemo objasniti činjenicu da su se proučavanja jezika struke godinama većinom ograničavala na leksičke analize. Za rječnik JŠ znakovito je:

- sa semantičkoga motrišta
- intenzivna normiranost jezika (leksičke jedinice su čvrsto definirane i ne ovise o kontekstu)
- s motrišta oblika i tvorbe riječi, velika prisutnost

- složenica (Speditionsauftrag, Speditionsversicherungsschein, Speditionsvertrag...)
- pridjevskih sufiksa kao: -bar/fähig, -los, -mässig, -gemäss (verwendbar, transportierbar/transportfähig, zahlungsfähig, konkurrenzfähig, kostenlos, vertragsmässig, vorschriftmässig, ordnungsgemäss, vertragsgemäss)
- kratica/akronima
(Loko - Lokomotive, Lkw - Lastkraftwagen, OZL - offenes Zollager, WVB - Warenverkehrsbescheinigung, EUSt - Einfuhrumsatzsteuer, TEU - Twenty Foot Equivalent Unit, MTO - Multimodal Transport Operator). (Same kratice i dalje sudjeluju u tvorbi riječi: LKW-Anhänger, EWG-Vertrag, Cif-Geschäfte.)
- konvencionalnih oznaka za novac, mjere i težinu: MD, F, m, kg, km/h).

JŠ, kao i ostali jezici struke, bilježi intenzivno povećanje broja stručnih termina. To se očituje i u korištenju velikog broja višechlanih složenica, kojih uporaba ponekad može biti ograničena i samo na pisani jezik - u usmenom jeziku one se često skraćuju! Valja napomenuti još i to da se svaka riječ iz općeg jezika može terminologizirati. Tim postupkom riječ iz općeg jezika ulazi u pojmovni i terminološki sustav određenog jezika struke. Upravo složenice predstavljaju jedan od najproduktivnijih tipova termina i upravo tu sposobnost složenice - da osnovnom riječju (Grundwort) predstavi osnovni pojam /Kaffeesteuer, Salzsteuer/, a odrednicom (Bestimmungswort) pobliže označi potpojam (Aussenwirtschaft, Aussenwirtschaftsrecht) - u velikoj mjeri koriste svi jezici struke i znanosti (1, str. 146ff).

1.2. Sintaktička razina

V. Hahn smatra da je isticanje "ekskluzivnosti sintakse jezika u struci" potrebno samo u strukturalističkoj definiciji jezika struke, ali ne i u pragmatičkoj - taj karakter ekskluzivnosti za nju uopće nije osobito zanimljiv (2, str. 111). Da li je to baš tako jednostavno?

Analiziramo li sintaksu jezika nekih struka, uočavamo da to nije neka specifična sintaksa nego je specifična distribucija odnosno odabir sintaktičkih mogućnosti. Jezik struke, prema tomu, nema vlastitu sintaksu, nego iz općeg jezika odabire specifične sintaktičke mogućnosti. Većina općih značajki sintakse jezika struke (sklonost pasivu, nominalnim konstrukcijama, povezivanju imenice s glagolom

općenitog značenja, rečenice su relativno kratke, popunjene, vrlo precizno povezane) vrijedi i za JŠ:

Imenica + funkcionalni glagol

JŠ često koristi ovakve kombinacije, mada u jeziku postoje puni glagoli istog značenja:

in Erfahrung bringen - erfahren
zum Ausdruck bringen - ausdrücken

U poslovnoj korespondenciji naići ćemo na konstrukcije koje bi se mogle zamijeniti istoznačnim glagolom kao:

auf etwas Bezug nehmen - auf etwas verweisen
Bedarf haben - bedürfen
Vorschläge machen - vorschlagen

Sa stajališta značenja, razlika je ovdje sasvim zanemariva; više je to stilski varijanta. Autori priručnika *Speditionsschriftverkehr* Ulbrich i Konenkamp upozoravaju na to da njemački jezik sadrži i pune glagole, pa predlažu zamjenu nekih nominalnih konstrukcija glagolima [3]:

Zur Versendung bringen - versenden
in Vergessenheit geraten - vergessen
eine Mitteilung machen - mitteilen
eine Buchung vornehmen - buchen
wir geben der Hoffnung Ausdruck - wir hoffen

No u konstrukcija kao

Zahlung leisten

Zahlung vornehmen zahlen (to effect payment) ili eine Bestellung erteilen

eine Bestellung aufgeben bestellen (to place an order)

moramo se zapitati je li razlika samo stilski, da li tu postoji i neka nijansa u značenju koju konstrukcija *imenica + funkcionalni glagol* bilježi, a koja bi uporabom punoga glagola bila izgubljena?

Uz poznavanje mogućnosti jezika (studente svakako treba upozoravati na parove kao *zu Ende bringen* i *beenden*), tu je važan osjećaj mjere, i to radi uspostavljanja optimalne ravnoteže između težnje k jezičnoj pravilnosti, izražajnih mogućnosti jezika i pragmatičnosti, jer nemojmo zaboraviti: jezik struke ima potrebu da uspostavi i stalno održava vlastiti identitet. Prema Benešu, značajke tipične za jezik struke zapravo su i neophodne. One mu podaruju potpunost, točnost, ekonomičnost i standardiziranost izraza, čemu jezik struke i teži [4, str. 57].

Sklonost uporabi pasivnih oblika

Poznato je da se pasivni oblici koriste osobito u jeziku znanosti, struke, državne uprave i administracije, znanstvenih rasprava, uputa, propisa i sl. jer dopuštaju formulaciju koja izostavlja obnašatelja radnje. Izričaj gubi karakter radnje i poprima karakter zbivanja, procesa (Vorgang) [usp. 5, str. 180]:

Beide Sendungen werden von uns "frei Haus" abgefertigt.

Pasiv pruža mogućnost nešto ekonomičnijeg izražavanja, kao i mijenjanja perspektive izlaganja:

Der Empfänger teilte uns mit, dass von dieser Sendung sechs Karton unbrachbar wurden. Sie sind (entgegen den angebrachten Vorsichtszetteln) auf die Seite gestellt verladen worden, wodurch die Konfitüre auslief.

Pasiv je također važno sintaktičko sredstvo u tehnici anonimiziranja²:

In der Zwischenzeit wurde die Kriminalpolizei verständigt und eine Schadenrechnung vom Empfänger angefordert.

Organizacija rečenice

Rečenice su relativno kratke, rečenični elementi su što je moguće uže povezani, a sama rečenica kao cjelina teži preciznosti: Der Handelsvertreter erhält für alle Verkaufsgeschäfte, die der Unternehmer mit den im Vertragsgebiet ansässigen Kunden während der Dauer des Vertragsverhältnisses über die in Art. I genannten Erzeugnisse abschliesst, eine Provision von...%, sofern es sich um Verkaufsgeschäfte handelt, die der Handelsvertreter vermittelt hat, und von...% für die übrigen Verkaufsgeschäfte.

Pri organizaciji rečenice anonimiziranje se očituje u nestajanju osobnih oblika, a u korist oblika kakvi su "man", pasiva i nominalnih konstrukcija - uslijed obraćanja anonimnom adresantu.

Wie aus dem Eingangsfrachtbrief ersichtlich, ist dies in Rosenheim unterblieben, so dass die Behaltermiete in München neu berechnet werden musste.

Die Provision wird aus dem Kaufpreis berechnet, den der Abnehmer zu zahlen hat.

Der Vertrag wird vorerst auf zwei Jahre geschlossen...

Wir wurden beauftragt, uns um die entsprechenden Versicherungen zu kümmern.

Eksplicitna specifikacija postiže se uporabom modalnih čestica, atributa, (nepotrebnih) relativnih rečenica i sekundarnih prepozicija [usp. 2, 4].

Die *hiernach errechnete* Provision versteht sich brutto, d.h. einschliesslich etweiger Umsatzsteuer oder sonstiger Abgaben, die der Handelsvertreter nach dem Recht des Landes, in dem er tätig wird, zu zahlen hat.

Kondenziranje je kao pojam stvorio Beneš (1973) i on predstavlja kombinaciju nedostatka redundancije, specifičnosti određenog tipa teksta i njegove pisane realizacije [6].

Jedna od tipičnih tehnika kondenziranja je nominalizacija:

Er hat ihm *bei der Sicherung* von Patenten und sonstigen gewerblichen Schutzrechten sowie *bei Abwehr* fremden unlauteren Wettbewerbs behilflich zu sein.

1.3. Tekstualna razina

Prema V. Hahnu malo je područja jezika struke u kojima se istodobno učinilo i tako mnogo i tako malo [2, str. 119f]. Brinker [7, str. 138] pak smatra da lingvistika teksta nije dostatno razvijena da bi mogla sustavno opisati povezanost između komunikacijske situacije, funkcije i strukture teksta te formulirati pravila. Stručni tekst kao cjelinu ne možemo međutim promatrati odvojeno od sintaktičke razine, pa se pojam kondenziranja (koji smo koristili pri sintaktičkom određivanju jezika struke) odnosi i na tekst kao cjelinu (odsutnost redundancije, specifičnosti određenog tipa teksta i pisanog medija kao takvog (Schriftlichkeit)).

Tekstovi iz struke prometa robom i špedicije raznoliki su i po komunikativnoj funkciji i s obzirom na adresanta: propagandni tekstovi, poslovna korespondencija u najširem smislu (od cirkularnih pisama upućenih najširem krugu primatelja (sa stajališta komunikacije - primjenljiva je tehnika anonimizacije) do, recimo, zadnje opomene za plaćanje (eksplicitno specificiranje)), tekstovi u stručnim časopisima (kombinacija stručnog i znanstvenog teksta). Prema V. Hahnu [2, str. 119ff], osnovna značajka stručnog teksta kao cjeline je:

1. izrazita koherentnost,
2. ugrađenost teksta (Texteinbettung) i
3. odnos teksta i slike.

Zadaća promatranja stručnog teksta jest određivanje vrsti teksta, opis njegovih svojstava kao i isticanja socijalnih i situacijskih determinanata jezika u struci, modeliranje produkcije stručnog teksta, kao i opis čimbenika koji utječu na proces stvaranja teksta [usp. 8, str. 192]. Promatranje jezika struke na razini leksika ili sintakse nužno implicira i stanovito seciranje (atomiziranje) jezika. Stoga nam upravo promatranje teksta kao cjeline, što je u jezičnim istraživanjima relativno novija tendencija, omogućuje ili olakšava uočavanje određenih specifičnosti koje jedino tako i mogu biti registrirane.

2. NORMIRANJE JŠ

Standardi jezika struke imaju praktičnu funkciju i u nastavi i u poslovnoj praksi, kao nezaobilazan informativni materijal. Ponekad se postavlja pitanje sasvim preciznog određivanja sadržaja nekih pojmova ili njihova razgraničenja. Pogledajmo kako pojmove *Transportmittel* i *Fördermittel* definiraju neki opći i stručni rječnici, a kako to čini DIN standard.

	Transportmittel	Fördermittel
Hurm	—	—
Collins	means of transport	—
DeVries	means of transportation, means of conveyance, material-handling equipment	means of transportation, transportation or conveying device
Dluhy	transportation means rolling stock	—
Duden	zum Transportieren von Gütern u. Personen dienendes Kraft-, Schienen-, Luft- od. Wasserzeug; Transporter	—
Wahrig	Mittel zum Transportieren von Gütern und Menschen über Strassen, Schienen, Wasserwege u. durch die Luft	—

DIN 30 781 Teil 2 ta dva pojma definira na sljedeći način:

- Ein *Transportmittel* ist ein Mittel zur Ortsveränderung von Personen und/oder Gütern.
- *Fördermittel* ist ein Transportmittel innerhalb einer örtlich begrenzten und zusammenhängenden Betriebseinheit (z.B. innerhalb eines Werkes, eines Flughafens, einer Grube, eines Lagers, eines Büros, einer Gaststätte). Fördermittel, die zum Zwecke des Umschlages eingesetzt werden, können als Umschlagsmittel bezeichnet werden.

DIN standard je, vidimo, sasvim precizno razgraničio ta dva termina, te odredio njihov odnos u smislu potpojma i natpojma.

Normiranje jezika struke važno je i s obzirom na prisutnost stranog idioma. Na sljedećem primjeru vidimo kako se u normiranju jezika nastoji postići ravnoteža između sklonosti k čistoci jezika i preciznosti definicije:

Begriff "P+R" (park and ride)

Entsprechend der Bedeutung des englischen Wortes "ride" ist der Begriff "P+R" nur im Personenverkehr

gebräuchlich. Gelegentlich wird dafür als deutscher Begriff "Parken und Reisen" angeboten, um die Anfangsbuchstaben P+R auch im Deutschen beizubehalten. Diese Übersetzung ist aber insofern irreführend, als es bei dem englischen Wort "ride" um Nahverkehr geht, bei dem deutschen Wort "reisen" hingegen um Fernverkehr.

Naposlijetku, većina struka danas, pri normiranju terminologije, želi uvažavati i neka međunarodna mjerila, "otvarajući tako vrata" i internacionalizmima i utjecaju drugih jezika.

3. ODNOS JŠ I OPĆEG JEZIKA

3.1. Utjecaj općeg jezika na JŠ

Jezik struke predstavlja samo jedan dio općeg jezika i u stalnoj je interakciji s njime. On sadrži leksičke i sintaktičke elemente općeg jezika, tj. iz općeg jezika svakodnevno preuzima riječi i koristi ih u nekom specifičnom značenju:

Abfertigung - das Abfertigen; Stelle, an der etwas abgefertigt wird

JŠ - Abfertigung zum Freien Verkehr, zollamtliche Abfertigung

Veredelung - veredeln - edler, besser, vollkommener machen

JŠ - Bearbeitung, Verarbeitung, Ausbesserung des Zollgutes (aktive/passive V.)

Leistung - Ergebnis einer Anstrengung, ausgeführte Arbeit od. Tat, Gelingen; Erfüllung, Ausführung

JŠ - Übernahme einer Verpflichtung, Zahlung, Aufwendung (einer Versicherung, Krankenkasse)

rein - sauber, klar, frischgewaschen; geordnet, echt; vollkommen

JŠ - reines Konnossement: Es weist keinerlei Vorbehalte

z.B. Hinweise über ausserlich erkennbare Mangel/Schaden an der Ware auf.

3.2. Utjecaj JŠ na opći jezik

S druge strane, jezici struke stalno utječu na opći jezik, i na taj ga način obogaćuju. Ne zaboravimo da opći jezik sadrži brojne izraze koji su nekad bili dio nekog jezika struke (Hypothek, Kontokorrent, Diskont, Havarie). Utjecaj jezika struke na opći jezik najjače je izražen u rječniku (vokabularu), ali je prisutan i u sintaksi, a i tekstualno. Komentirajući prisutnost rječnika struke u rječniku općeg jezika autori Möhn i Pelka [9, str. 142] upozoravaju na to da čimbenici tog utjecaja nisu prvenstveno lingvistički. Koje će riječi iz jezika struke biti u najfrekventnijoj uporabi u općem jeziku, prije svega ovisi o širini dodira između određene struke i društva. S nekim je strukama prosječan čovjek u svakodnevnom dodiru (kao pošta, bankarstvo, radno i socijalno pravo, prometna tehnika ili obrada podataka). Postoje i područja općeg interesa (javni mediji, šport, informatika i sl.) pa su termini kao Chip, Bankleitzahl (BLZ), Erwerbsunfähigkeit, Selbstversicherung, Knock-out i mnogi drugi vrlo frekventni u svakodnevnom govoru. Ima međutim struka koje nisu zanimljive za širu publiku (mineralogija, metalurgija, arheologija i sl.),

pa će se termini iz tih struka u općem jeziku rjeđe pojavljivati, i neće biti svakomu razumljivi.

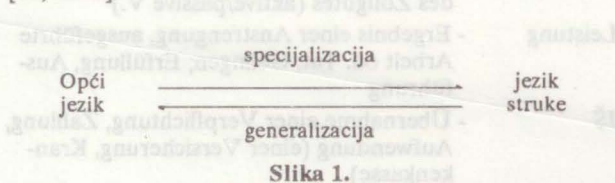
Iz jezika prometne tehnike navodimo samo neke od termina koji su u najširoj uporabi:

Fahrzeug	→	Fahrzeughalter
	→	Fahrzeugpark
Verkehr	→	Strassenverkehr
	→	Seeverkehr
Eisenbahn	→	Eisenbahntransport
	→	Eisenbahnstation

Drugi čimbenik je opća upoznatost i bliskost s nekom strukom, a time i njenim pojmovima (ili uslijed školovanja, ili zato jer su neki aspekti struke u svakodnevnoj uporabi). Autori Möhn i Pelka analiziraju taj tip utjecaja na primjerima iz područja željeznice:

- stručne riječi koje uslijed svoje starosti ili povijesti predstavljaju dijelove rječnika općeg jezika (Eisenbahn, Zug, Bahnhof...),
- stručne riječi koje na osnovi tvorbe imaju opće značenje (Fahrplan, Fahrkarte, Eilzug, Schnellzug),
- stručne riječi koje su uslijed intenzivne uporabe u općem jeziku postale općepoznate (Autoreisezug, Zuschlag, Raucher- /Nichtraucherabteil).

Vidimo da je jezik struke dio općeg jezika, da se riječi kreću dvosmjerno, da među njima postoji stalna interakcija, traju procesi generalizacije i specijalizacije (sl. 1.), ili kako je to formulirao W. Klute: "granica među njima je otvorena" [10, str. 6].

Slika 1.

U nastavnoj i radnoj praksi svjesni smo razlike između općeg jezika i jezika struke: s jedne strane imamo svima razumljiva jezična sredstva općeg jezika, a s druge strane stručni rječnik odnosno specifičnu distribuciju sintaktičkih sredstava znakovitu za jezik struke. Riječi u općem jeziku najčešće imaju šire značenje, dok je stručna riječ uglavnom jedan precizno definiran pojam. Sukladno tomu razgraničavanje stručnog i općeg jezika ima smisla samo sa stajališta znanstvene metodike; ta se "granica" u komunikativnoj stvarnosti ne smije promatrati statički, već kao proces diferencirane uporabe jezika koja je znakovita za ulogu i situaciju (rollen- und situationsspezifisch [usp. 10]). Status jezika struke u odnosu na status općeg jezika vrlo je sličito formulirao H. Gipper: "Jezici struke moraju stalno biti u svezi s općim jezicima. Što je udaljenost veća, to je potreba jezika struke da se povezuje s općim jezikom intenzivnija. Centrifugalna sila stručnih terminologija postavlja se nasuprot centripetalnoj sili osnovnih pojmova iz općeg jezika" [11, str. 28].

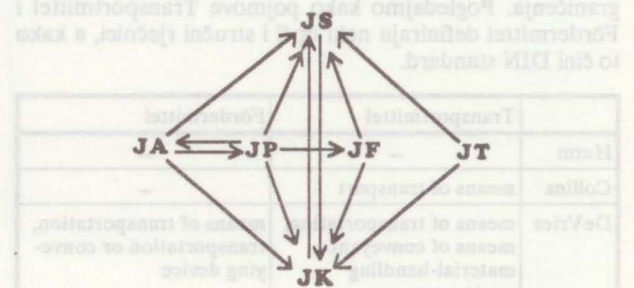
4. STRUKTURA JŠ

JŠ je po mnogim značajkama tipičan jezik struke. Po mnogo čemu je on ipak sasvim specifičan. Međunarodni promet robom obuhvaća nekoliko struka, pa i JŠ nužno predstavlja mješavinu nekoliko stručnih žargona, od kojih je svaki obilježen specifičnom leksikom i određenom sintaktičkom distribucijom. Pogledamo li njemački JŠ danas,

on je zapravo kombinacija stručnih termina i internacionalizama (prisutnost engleskog idioma!), najrazličitijih (vrlo često i proizvoljnih) kratica te imena tvrtki. Kao i u svim jezicima struke, i ovdje je (uglavnom na leksičkoj razini) prisutan idiom nacije koja je u toj djelatnosti premoćna (engleski!). JŠ dakle nije jedinstven - on predstavlja jedan jezični kompleks koji u sebi sadrži elemente:

- jezika pravne struke (JP),
- jezika državne administracije (JA),
- jezika prometne tehnike (JT),
- jezika financijskog i bankarskog poslovanja (JF) i
- jezika komercijalnog poslovanja (JK).

Granica među navedenim dijelovima kompleksa JŠ propusna je pa će npr. jezik komercijalnog poslovanja koristiti elemente (napose leksičke) ostalih žargona, a jezik prometne tehnike i financijskog i bankarskog poslovanja svoj rječnik daju, a primaju u manjem opsegu.

Slika 2.

S obzirom na medij, JŠ može biti pisani i govoreni, a s obzirom na stupanj formalnosti - formalan i neformalan (pogledajmo samo razvoj poslovne korespondencije u zadnja dva desetljeća). U novijoj poslovnoj korespondenciji naići ćemo na oblike (velikim dijelom zahvaljujući teleksu i telefaksu) koji su još prije dvadesetak godina bili nezamislivi.

4.1. Jezik pravne struke

Jezik prava u JŠ (ugovori, konvencije, osiguranje) bit će kombinacija dvaju stilova; stručnog i znanstveno-teorijskog. Dodatna značajka jezika prava su i ustaljeni oblici koje opći jezik više i ne koristi. Ovdje je, kao i u jeziku državne administracije, ta kompliciranost svakako u velikoj mjeri rezultat nastojanja da jezik bude što precizniji i jednoznačniji.

4.2. Jezik državne administracije

U JŠ prisutan je i element administrativnog (upravnog) jezika, i to u dokumentima i diskursu što se odnose na carinsko poslovanje. Analizom carinskih propisa, tekstova o carini kao i carinskih formulara uočavamo da na leksičkoj razini nema tipično stručnog rječnika (onako kako ga nalazimo u jeziku tehnike ili prava). Jezik carine većinom koristi riječi iz općeg jezika. To ne znači da on nije stvorio vlastiti stručni rječnik (Präferenzgebiet, Zollunion, Freihandelszone), ali uglavnom su to vlastite kovanice koje se oslanjaju na opći jezik i djelomice na jezik prava:

– Die Waren sind weder nach einer patentierten Erfindung hergestellt noch sind sie Gegenstand eines ande-

ren Rechts des geistigen Schaffens oder des gewerblichen Rechsschutzes (iz carinske prijave).

- Die Zollstelle prüft die Zulässigkeit der Einfuhr. Sie lehnt die Einfuhrabfertigung ab, wenn eine für die Einfuhr erforderliche Einfuhrgenehmigung oder Einfuhrlizenz nicht vorliegt oder wenn die Waren nicht den Angaben in den nach Art. 27 Abs. 2 vorzulegenden Unterlagen entsprechen (izvadak iz Zakona o vanjskoj trgovini).

Vidimo da je jezik carinskog poslovanja po svojim sintaktičkim značajkama blizak jeziku državne uprave i jeziku prava; bilježimo prisutnost atributivnih participa (patentirte Erfindung) i participnih konstrukcija (osobito u poslovnoj korespondenciji), nominalizacija (Zulässigkeit der Einfuhr), konstrukcija imenica + funkcionalni glagol (Zollantrag stellen).

4.3. Jezik prometne tehnike

Za jezik prometne tehnike znakovit je specifičan stručni rječnik kao i tvorba riječi.

Wechselbehälter (WB) von 6 m, 7 m, 8 m und rd. 12 m Länge.

Zulässige Eckhöhe: 2,60 m. Verladung erfolgt durch Kranung. Auch gebremst werden kann völlig verschleissfrei: Die elektromagnetische Bremse verzögert zügig und aus voller Fahrt bis zum Stillstand des Staplers ohne mechanische Bremsvorrichtung, Hydraulikbremse und Feststellbremse sind aber trotzdem zusätzlich vorhanden.

U tekstu primjećujemo prisutnost leksičkih jedinica iz općeg jezika (Stillstand, a u složenicama-vorrichtung kao osnovnu riječ), stručnih termina (Wechselbehälter, Stapler) i kovanica (Kranung). Jezik prometne tehnike uglavnom obiluje pridjevskim složenicama funkcija kojih je preciznost: wartungsfreundlich, korrosionsschützend, schnellveränderlich, aussenliegend. Od sufiksa su u tvorbi pridjeva osobito prisutni: -bar, -frei, -los, -mässig: indizierbar; verstellbar, auswechselbar, verschleissfrei, feuchtfrei, stufenlos, serienmässig. Tipična značajka jezika prometne tehnike je i imenička složenica: Beschleunigungs- und Verzögerungsverhalten, Einsatzbedingung, Fahrtgewohnheit, Gegenrichtung, Verschleisteile, Fahrtrichtungswechsel, Druckanstiegsgeschwindigkeit, Freisicht-Hubgerüst.

Napomenimo, a to je za nastavu iznimno važno, da su složenice jezika (prometne) tehnike izrazito semantički motivirane i prozirne. Na to svojstvo složenice osobito se oslanja jezična standardizacija pri stvaranju stručnih termina (Hängebahn, Luftkissenfahrzeug, Magnetkissenfahrzeug, Wasserfahrzeug, Mehrwegfahrzeug). Sintaksa u jeziku prometne tehnike bilježi prisutnost pasiva, uglavnom zbog težnje k objektivnom i impersonalnom [usp. 4, 8].

4.4. Jezik financijskog i bankarskog poslovanja

U bankarskom i financijskom poslovanju koriste se obrasci. Sa stajališta razumijevanja, oni su jednoznačni i vrlo precizni. Tipična za tekst (!) formulara jest minimalna redundancija, a u sintaksi elipsa. U stručnim tekstovima iz područja bankarstva i financija nailazimo uglavnom na prozirne složenice (Risikofremdkapitalbereich, Expansionssprojekt, Bonitätsbeurteilung, Geschäftsgründung) i složene pridjeve (zukunftsgerichtet, zukunftsorientiert, vergangenheitsorientiert, bedarfsgerecht, langfristig). Pridjevi kao *dynamisch, deutlich, modern, expansiv* imaju izra-

zito pozitivnu konotaciju i odražavaju sveprisutnost i agresivnost bankarstva kao djelatnosti.

4.5. Jezik komercijalnog poslovanja

Komercijalno poslovanje sjedinjuje elemente više struka i djelatnosti: bankarstvo, platni promet, pravo, carinjenje, transport robe, skladištenje i sl., pa se to svojstvo odražava i na jezik. Sa stajališta rječnika, jezik komercijale je kombinacija najraznorodnijih elemenata - od nositelja informacije (Güterbahnhof, Geschäftsleiter, Zustellung, Bestimmungsort; weiterleiten, übernehmen, entladen) do onih čija funkcija može biti više komunikativna nego informativna (zuverlässig, einwandfrei, schnellstens, höflichst). Sa stajališta sintakse, bilježimo pasiv (Ihre Güter...werden mit eigenen Fahrzeugen sofort weitergeleitet.), nominalizaciju (zur Begleichung des Schadens), povezivanje imenice i funkcionalnoga glagola (in Erwägung ziehen, in Auftrag geben).

5. PRISUTNOST ENGLESKOG IDIOMA U JŠ

Većina jezika (kako općih tako i jezika struke) bilježi intenzivan utjecaj engleskog idioma (istaknimo samo jezik informatike). Taj utjecaj nije ograničen samo na područje leksika; engleski jezik "napada" i sintaksu (Das macht Sinn - It makes sense.; das meint... - that means...³). Poznato je da je internacionalni jezik pomorstva i pomorske špedicije engleski, da se u većini zemalja koriste obrasci na engleskom jeziku te da je u mnogih propisa i ugovora mjerodavna upravo engleska verzija teksta. Iako se u poslovnoj praksi u BRD vodi računa o kreiranju njemačkih ekvivalenata, engleski je idiom intenzivno prisutan u njemačkom jeziku međunarodnog prometa robom i špedicije: Seecontainer-Terminals, Lash-System, Allround-Schiff. Utjecaj engleskog jezika na JŠ tako je intenzivan da ga njemački govornik/korisnik (u ovom slučaju njemački špediter) i ne osjeća kao strani jezični element, i kombinira ga s elementima njemačkog jezika:

- Die Vollcontainerschiffe (units) verkehren im Liniendienst zwischen den Welthafen, die Semicontainerschiffe zwischen.

- Bei Verwendung eines Unit Load Device als Eigentum eines IATA-Mitgliedes...

Njemački govornik ponekad koristi engleski termin jednostavno iz navike, običaja:

Container leasing Vermittlung von Containern

spreader Heberahmen, Aufhängevorrichtung

U nekih izraza njemački je ekvivalent predugačak (opisan) pa se engleski termin koristi zbog jednostavnosti:

container terminal Umschlagsplätze (Bahnhöfe) in Häfen oder im Binnenland, die für den Umschlag von Containern eingerichtet sind

Coltainer zusammenklapbarer Container

Lift on/lift off Laden und Löschen eines Schiffes mit Kaikran oder bordeigenem Kran

flat Container ohne Seitenwände und Dach, mit festen oder umlegbaren Stirnwänden

Rabe se i brojne kratice uzete iz engleskog, iako se kao puni naziv koristi njemački termin:

CCS consolidated cargo service - Container-Sammelverkehr
 C.F.S. Container Freight Station - Container Be- und Entladestelle

U poslovnoj korespondenciji:

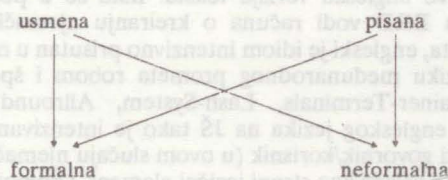
- Die Konnossemente bitten wir an Order auszustellen und mit dem Vermerk "Freight Prepaid" versehen zu lassen. Shipper ist unsere Firma, Notify der Empfänger, die Firma Hopkins...
- „wieviele Container können mit einem Trailer bestellt werden?

Prisutnost engleskih termina u njemačkom JŠ činjenica je koja je sa stajališta nastave njemačkog jezika struke u praksi iskoristiva i može biti važan čimbenik motivacije.

6. JŠ U NASTAVI

Radi definiranja ciljeva nastavnog procesa, moramo odrediti i jezična znanja/umijeća što će se tražiti od budućeg špeditera [12]. To su:

- na receptivnoj razini
- razumijevanje pisanoga stručnog teksta (dopis, teleks, račun, nalog, popratni robni dokumenti, ugovor i sl.)
- korištenje stručne literature (razni priručnici), praćenje stručne periodike (s rječnikom ili bez rječnika) (kombinacija stručnog i znanstveno-teorijskog stila);
- na proizvodnoj razini
- generiranje stručnih tekstova (poslovna korespondencija, ugovori)
- usmena komunikacija u/o struci (stručni stil).

Slika 3. Elementi procesa komunikacije u JŠ

Uloga i mogućnosti jezika struke u sklopu nastave stranog jezika danas imaju svoje mjesto i nije potrebno da se ono podcjenjuje, precjenjuje, ili pak na bilo koji način mistificira. Sam nastavn proces ovisit će i o raspoloživom vremenu, a ono je gotovo uvijek ograničeno. U prošlosti se proučavanje jezika struke najčešće ograničavalo na stručni rječnik kao najočividniji element jezika struke. Međutim, jezik struke nije jednostavno *opći jezik + stručni rječnik*. Ostale značajke jezika struke su tvorba riječi, sintaksa i frazeologija, preciznije rečeno - ukupni identitet jezika struke.

Svaki jezik struke je u stanovitom smislu ograničen [13]:

- teme su predvidive,
- rječnik je obično specijaliziran, a sintaksa može imati sasvim specifičnu distribuciju,
- umijeća (Fertigkeiten) mogu (ali ne moraju, op. a.) biti ograničena - ponegdje se traži isključivo govorna kompetencija, ili pak samo sposobnost čitanja stručnog teksta.

Nastavnik jezika mora imati na umu da će studenti i kasnije, u profesionalnoj praksi, nastaviti s usvajanjem rječnika i jezičnih struktura. Nastavni proces bi dakle morao

osposobiti studenta i za taj kasniji, samostalni proces učenja, a to može samo ako:

- tretira JŠ kao jezik struke uzimajući u obzir i njegove posebnosti,
- uspostavi odnos struka-jezik struke u početnoj fazi učenja JŠ,
- uspostavi ravnotežu između lingvističkih i pragmatičkih "pravila igre",
- koristi prednosti koje stručni tekst pruža na tekstualnom planu (povezanost struka-tekst-slika),
- ne zanemari niti jednu mogućnost sadržanu u samom jeziku struke (prisutnost internacionalizama i engleskog idioma, stručna literatura, jezični standardi),
- neprestano se oslanja na poznavanja struke i izvanlingvistička znanja studenata,
- inzistira na kognitivnom i analitičkom pristupu jeziku, kao i na navici, upravo na "rutini" korištenja stručne literature i rječnika.

ZAKLJUČAK

Analizirajući jezik međunarodnog prometa robom i špedicije (JŠ), vidimo da on, iako se općenito uklapa u opće značajke jezika struke, pokazuje i neka specifična obilježja. Leksički je JŠ kombinacija više stručnih jezika (tehničkog, pravnog, komercijalnog, financijsko-bankarskog i jezika državne uprave). Pri odabiru sintaktičkih struktura, on se odlikuje sklonošću prema pasivnim oblicima i kombinaciji imenice i funkcionalnog glagola. S motrišta funkcionalnih stilova, on je kombinacija znanstveno-teorijskog i stručnog stila. Sa stajališta komunikativnih funkcija, prisutne su tehnike anonimiziranja, eksplicitnog specificiranja i kondenziranja. Ovisno o komunikativnoj situaciji, on može varirati od formalnog do neformalnog. JŠ je intenzivno normiran i kao svi jezici struke teži k maksimalnoj preciznosti i standardiziranosti izraza. Između njega i općeg jezika vlada stalna interakeija jer je to struka koja ni po čemu nije ekskluzivna, pa je, uslijed toga, i kontakt između struke i društvene zajednice širok. Jezična umijeća koja će se tražiti od budućeg špeditera nisu ograničena: traži se jezična i komunikativna kompetencija i na proizvodnoj i na receptivnoj razini. Daljnja specifičnost JŠ jest intenzivna prisutnost engleskog idioma. Takva situacija od nastavnika traži povezivanje JŠ i struke, uvažavanje svih posebnosti JŠ kao i oslanjanje na poznavanje struke i izvanlingvistička znanja studenata.

POZIVNE BILJEŠKE

1. Mohn i Pelka zabilježili su u jeziku željezničkog prometa 19. st., kad željeznica nije bila jedinstvena, sljedeće nazive za voznu kartu: Billet, Fahrillet, Fahrzettel, Fahrschein, Reiseschein; za lokomotivu: Lokomotive, Dampfswagen, Maschine, Lokomotivmaschine, Dampfmaschine, Dampfswagenmaschine, Dampfmaschinenwagen, Dampfpferd, Dampffross. Povezivanjem teritorija Njemačke došlo je do jezičnog izjednačavanja i jezik prometa robom postao je nadregionalan.
2. Prema W. von Hahn (1983:113), sa stajališta komunikativnih funkcija važne su tri sintaktičke tehnike:
 - a) anonimiziranje,
 - b) eksplicitno specificiranje i
 - c) kondenziranje.
3. Primjeri potječu iz "kritičko-polemičkog rječnika anglonjemačkog jezika" Amideutsch A. Probst (1989): Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main.

SUMMARY

SOME PARTICULAR FEATURES OF GERMAN AS SPECIAL LANGUAGE IN INTERNATIONAL GOODS TURNOVER AND FORWARDING TRADE

On the example of the segment of German technical reading materials (professional publications, periodicals, business correspondence) dealing with international goods turnover and forwarding the author has attempted a review of the so called "special language". German as used in forwarding fits into the general concept of a special language (or technical language) to a major extent from lexical, syntactic and textual aspect. On the other hand it shows certain specific qualities: it makes a combination of a number of technical jargons: legal, administrative, engineering, commercial, financial and banking operations. The lexical elements of English are rather expressedly present. In the teaching process these specific aspects set the requirement for making use of professional publications, students' extralinguistic knowledge and their knowledge of other foreign languages.

LITERATURA

- [1] L. DROZD, W. SEIBICKE: Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache. Oskar Brandstetter Verlag KG, Wiesbaden, 1973.
- [2] W.v. HAHN: Fachkommunikation. Walter de Gruyter, Berlin, 1983.
- [3] K. ULBRICH, W. KONENKAMP: Speditionsschriftverkehr, Verlag Gehlen, 1980.
- [4] E. BENEŠ: Fachtext, Fachstil und Fachsprache. Fachsprache und Gemeinsprache. Verlag Moritz Diesterweg, Frankfurt am Main, 1975.
- [5] Duden 4: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Mannheim, 1984.
- [6] E. BENEŠ: Die Sprachliche Kondensation im heutigen deutschen Fachstil. Linguistische Studien III. Teil 1, Düsseldorf, 1973.
- [7] K. BRINKER: Linguistische Textanalyse. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1988.
- [8] HANS-R. FLUCK: Fachsprachen. Francke Verlag Tübingen, 1985.
- [9] D. MÖHN, R. PELKA: Fachsprachen. Max Niemeyer Verlag. Tübingen, 1984.
- [10] W. KLUTE (izdavač): Fachsprache und Gemeinsprache. Verlag Moritz Diesterweg, Frankfurt am Main, 1975.
- [11] H. GIPPER: Problematik der Fachsprachen. Fachsprache und Gemeinsprache. Verlag Moritz Diesterweg, Frankfurt am Main, 1969.
- [12] R. FOX: Tečajevi njemačkog poslovnog jezika za potrebe pomorske privrede Rijeke. Zbornik radova Fakulteta za pomorstvo i saobraćaj, Rijeka, 1989.
- [13] D.A. WILKINS: Notional Syllabuses. OUP, London, 1976.